

Avot Chapter 1: On Three Things...

משנה אבות א'ב'

(ב) שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים:

Pirkei Avot 1:2

(2) Shimon the Righteous was one of the last of the men of the great assembly. He used to say: the world stands upon three things: the Torah, the Temple service, and the practice of acts of piety.

משנה אבות א'י"ח

(יח) רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם:¹

Pirkei Avot 1:18

(18) Rabban Shimon ben Gamaliel used to say: on three things does the world stand: On justice, on truth and on peace, as it is said: "execute the judgment of truth and peace in your gates" (Zechariah 8:16).

מחזור ויטרי, פרקי אבות א'י"ח:

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום...

¹ "תמן תנינן: רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת והשלום. ושלשתן דבר אחד הן. נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום. אמר רבי מנא ושלשתן בפסוק אחד אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם" (ירי', תענית פ"ד ה"ב, סח ע"א).

האבות ועל השלום
שנאמר וישלום
פרב הל

ויזכר אי זו היא דרך וישלום שגור
לו הארץ כל שהיא תפארת לעושה
תפארת לו מן האדם והחיות והחיות
קלה נמנה חממה שאין אשה יודע
מפן שכן של מטה וחיות מחשב
הפסד מנה כנגד שכרה ושכר עניה
כנגד הפסדה השתכל בשלשה דברים
ואין אשה לא ליד עניה רעשה לעלה
מפן עין רואה ואוזן שומעת וכל
מערך בספר נבנים ב רגליה
בט שר הודיה הנשיא או נפלה למח
תורה עיס דרך ארץ שומעת שניהם
משכחת עין וכל תורה שאין עניה
מלאכה סוף בטילה לבר עון וכל
הנעלים עיס הרעב והוא עמלים
עמהן לשם שמים שוכות אבותם
מסירותם ונדרתם עומדת לעד ואם
מחלים עליהם שבה כאלו עשיתם
ג דה ודורים ברשות שאין מקורבין
לאדם אלא לענין ענין מדאין באה
בין בשעתה ניהו אין עומדין לאדם
בשעת דחקו ה האמה או עשה
רעו כרען שיעשה רעו כרעו
בט רעו מפני רעו שיבטל רעו
אחרים מפני רעו ה רגלי
או אל מפרוש מן העבור אלהאמין
בענין עד יוס מחק אלהאמין את
חבירך עד שתגיע למקומה אלהאמין

שמא מתוכן למדו לשקר ח
שמעיה ואבטליון קיבלו מהן שם
שמעיה אי אהב את המלאכה
ושנא את הרבנות ואל תתנוודע אל
לרשות אבטליון או חכם היהודי
כדבריכם שמא תחזרו חותנות
והגלו למקום המים הרעים וישנו
הנלמידים הבאים אחרים ונמנה
ונמנה שם שמים מתחלל ט
הלל ושמי קיבלו מהן הלל או החי
תלמידו של אהרן אהב שלום ורחוק
שלום אהב את הבריות ומקורבן
לתורה הוא היה או נדר שמא אבד
שמא אבד לא מוסק יסקו ויהא
ולין קטלה חסד לא יעז קטלה
קטלן ישתמש בתנא חסד הוא
היה אום אין אני מי לי וכשאני
לרעמי מה אני אם לא עכשיו אמת
שמי יום עשה תורתך רב אמו
מעט ונשה הדבה והיו מקבל
את כל האדם בסדר פנים פוח
רבו גמליה או עשה לך רב והיסת
מן הספק ואל תרבה לעשר אום
עומדות שמעון בנו או כל ימי
גדלתי בין החכם ולא מיאיתי לען
טוב אלא שתקוה ולא המדרש
הוא העיקר אלא המעשה כל
המדינה ודברים מביא חטא רבו
שמעון בנו גמליה או על שלשה
דברים העולם קיים עלהרין ועל

תהילים ע"ה:ד'

(ד) נִמְגִּים אֶרֶץ וְכָל־יִשְׁבֶּיהָ אֲנֹכִי תִכְנֶנִּי עֲמוּדֶיהָ סֵלָה:

Psalms 75:4

(4) Earth and all its inhabitants dissolve; it is I who keep its pillars firm. *Selah*.

An ancient Greek coin c. 330–300 BC. Laureate head of Apollo (left) and ornate tripod (right)
[Wikipeddia]

מיכה ו':ח'

(ח) הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה־טוֹב וּמַה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֵסֶד וְהִצָּנֶע לְכַת
עִם־אֱלֹהֶיךָ: {ס}

Micah 6:8

(8) "You have been told, O mortal, what is good, And what GOD requires of you: Only to do justice And to love goodness, And to walk modestly with your God. [cf. I Corinthians 13:13: "And now these three remain: faith, hope and love. But the greatest of these is love."]

מכות כ"ג ב-כ"ד א

דַּרְשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי: שֶׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמֹשֶׁ... בָּא דָּוִד וְהִעֲמִידֵן עַל אַחַת עֶשְׂרֵה, דְּכָתִיב "מִזְמוֹר לְדָוִד [ה'] מִי יִגּוֹר בְּאַהֲלֶיךָ מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קְדֹשְׁךָ. הוֹלֵךְ תַּמִּים וּפּוֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ, לֹא רִגַל עַל לִשְׁנוֹ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחִרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קִרְבּוֹ. נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֵת יִרְאֵי יְהוָה יִכְבֵּד נִשְׁבַּע לְהִרְעֵהוּ וְלֹא יָמַר. כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשִׁחָד עַל נָקִי לֹא לָקַח עָשָׂה אֱלֹהִים לֹא יִמוּט לְעוֹלָם".... בָּא יִשְׁעִיָּהוּ וְהִעֲמִידֵן עַל שֶׁשׁ, דְּכָתִיב "הוֹלֵךְ צֶדֶקוֹת וְדֹבֵר מִיִּשְׁרָיִם מֵאִס בְּבִצָּע מַעֲשִׂקוֹת נִעַר כִּפְיוֹ מִתְמַךְ בְּשִׁחָד אִטָּם אֲזִנּוֹ מִשְׁמַע דְּמִים וְעֵצִם עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרָע".... בָּא מִיכָה וְהִעֲמִידֵן עַל שְׁלֹשׁ, דְּכָתִיב "הַגִּיד לְךָ אָדָם מַה טוֹב וּמַה יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֵסֶד וְהִצָּנֶע לְכַת עִם (ה') אֱלֹהֶיךָ".... חֲזַר יִשְׁעִיָּהוּ וְהִעֲמִידֵן עַל שְׁתֵּים, שְׁנֶאֱמַר "כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמֹרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צֶדֶקָה". בָּא עֲמוּס וְהִעֲמִידֵן עַל אַחַת, שְׁנֶאֱמַר "כֹּה אָמַר יְהוָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרִשׁוּנִי וְחִיו". מִתְקִיף לֵה רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק: אֵימָא דְרִשׁוּנִי בְּכָל הַתּוֹרָה! אֱלֹא: בָּא חֲבִיקוּק וְהִעֲמִידֵן עַל אַחַת, שְׁנֶאֱמַר "וְצִדִּיק בְּאִמוּנָתוֹ יִחְיֶה".

Makkot 23b-24a

Rabbi Simlai taught: There were **613 mitzvot** stated to Moses in the Torah... King David came and established the 613 mitzvot **upon eleven** mitzvot, **as it is written:** "A Psalm of David. Lord, who shall sojourn in Your Tabernacle? Who shall dwell upon Your sacred mountain? He who walks wholeheartedly, and works righteousness, and speaks truth in his heart. Who has no slander upon his tongue, nor does evil to his neighbor, nor takes up reproach against his

relative. In whose eyes a vile person is despised, and he honors those who fear the Lord; he takes an oath to his own detriment, and changes not. He neither gives his money with interest, nor takes a bribe against the innocent. He who performs these shall never be moved” (Psalms, chapter 15)...Isaiah came and established the 613 mitzvot upon six, as it is written: “He who walks righteously, and speaks uprightly; he who despises the gain of oppressions, who shakes his hands from holding of bribes, who stops his ears from hearing blood, and shuts his eyes from looking upon evil” (Isaiah 33:15)... Micah came and established the 613 mitzvot upon three, as it is written: “It has been told to you, O man, what is good, and what the Lord does require of you; only to do justly, and to love mercy, and to walk humbly with your God” (Micah 6:8)...Isaiah then established the 613 mitzvot upon two, as it is stated: “So says the Lord: Observe justice and perform righteousness” (Isaiah 56:1). Amos came and established the 613 mitzvot upon one, as it is stated: “So says the Lord to the house of Israel: Seek Me and live” (Amos 5:4). Rav Naḥman bar Yitzḥak objects to this: There is no proof that the verse in Amos is establishing all the mitzvot upon one; say that Amos is saying: Seek Me throughout the entire Torah, as the verse does not specify the manner in which one should seek the Lord. Rather, say: Habakkuk came and established the 613 mitzvot upon one, as it is stated: “But the righteous person shall live by his faith” (Habakkuk 2:4).

רמב"ם על משנה אבות א':ב'א'

יאמר שבחכמה והיא התורה ובמעלות המדות והם גמילות חסדים ובשמירת מצות התורה הם הקרבנות תהיה התמדת תקון העולם וסידור מציאותו על הדרך השלם:

Rambam on Pirkei Avot 1:2:1

He is saying that with wisdom, and that is the Torah; and with enhancement of [good] traits, and that is acts of lovingkindness; and with the fulfillment of commandments, and that is the sacrifices [referred to in the mishnah as service] - there will be a continuous refinement of the world and ordering of its existence in the most complete way.

רמב"ם על משנה אבות א':י"חא'

הדין הוא הנהגת המדינה ביושר וכבר בארנו בפרק הד' שהאמת הוא המעלות השכליות והשלום הוא מעלות המדות וכשימצא אלו השלשה יהיה המציאות בשלימות שאפשר לו בלא ספק:

Rambam on Pirkei Avot 1:18:1

Judgement is the administration of a country with fairness. And we have already explained in the fourth chapter that truth is the intellectual virtues and that peace is the virtues of character. And when these three are found, existence will be as perfect as is possible, without a doubt.

ברטנורא על משנה אבות א':ב'ג'

העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל שלשה דברים הללו:

Bartenura on Pirkei Avot 1:2:3

"The world stands": The world was only created for the sake of these three things.

ברטנורא על משנה אבות א'י"ח:א'

העולם עומד. ישובן של בני אדם מתקיים. אין זה כמו העולם עומד דלעיל:

Bartenura on Pirkei Avot 1:18:1

"The world stands": [Meaning] the settlement of people is preserved. And this is not like "the world stands" of above.

רבינו יונה על פרקי אבות א'ב'ב'

הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד. ר"ל שבשביל דברים אלו נברא העולם. כי למטה הוא אומר על שלשה דברים העולם קיים ואינם אלו שזוכר כאן. על כן צריכין אנו לפרש כי עומד שאמרו ר"ל שנברא העולם בשבילם מפני שהם רצון הקב"ה. ר"ל שנברא העולם בשביל בריותיו שעתידין להיות רצון לפניו על ידי עשיית אלה הדברים. ואלו השלשה הם עמוד גדול שבשבילם יגיעו לכל הדברים שאמרו חז"ל שהעולם עומד בשבילם:

Rabbeinu Yonah on Pirkei Avot 1:2:2

He would say, "On three things the world stands": This means to say that because of these things the world was created. As below (Avot 1:18), it states, "On three the things the world subsists," and they are not those that it mentions here. Hence, we need to explain that when they said "stands," it means that the world was created for them, since they are the will of the Holy One, blessed be He. This means to say that the world was created for His creatures that in the future would fulfill His will in front of Him through these things. And these three are a great pillar, such that on account of them, we are able to get to all of the [other] things that the sages, may their memory be blessed, said that the world stands because of them.

בית יוסף, חושן משפט א'א'א'

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים וכו' סוף פרק קמא דאבות: פ"ה ה"ר יונה ז"ל אין פירושו שבשביל ג' דברים אלו נברא העולם וכו' וא"ת והלא בג' שנברא העולם יספיק לקיימו שמי שהוא סבה להיות הדבר כ"ש שיקיימו. וי"ל ששמעון הצדיק דבר כפי זמנו שהיה ב"ה קיים ורשב"ג שהיה בזמן החורבן בא לומר שאע"פ שאין ב"ה קיים ואין לנו עבודה וגם אין אנו יכולים לעסוק בתורה ובג"ח כראוי מפני עול הגלות מ"מ מתקיים העולם בג' אחרים שדומים להם כי יש הפרש בין שמירת הנמצא להתהוות העובר ברחם שהדברי' שקבלו חומם באש חזק ישמרו חומם באש שאינו חזק ואילו לא היו חמים לא יקבלו החום באותו האש. וכן בענין זה א"א להבראות העולם בעבור הג' שהזכיר רשב"ג אבל אחר שנברא בג' שהזכיר שמעון הצדיק הוא קיים בג' דרשב"ג שהדין סבת קיום התורה שהעובר התורה יענישוהו בדין. והאמת תיקון לעבודה שע"י העבודה היתה השכינה

שורה בינינו והיינו מושגחים ובשמירת האמת שהוא חותמו של הקב"ה נכיר ונתפלל אליו שהיא במקום עבודת הקרבנות. ועל השלום כנגד ג"ח שמצד ג"ח יהיה שלום שאל"כ העני יגזול ועל דרך זו יתפרש (ישעיה כ"ז) או יחזק במעוזו יעשה שלום לו שהנותן צדקה לעני גורם שלום שאם לא כן היה העני גזול והיה הנגזל משים דמי מלחמה בשלום ואפשר לפרש שכל ג' דברים שהזכיר רשב"ג הם בענין הדין כי מה שאמר על הדין הוא תלוי בדין לדונו לאמתו ועל האמת תלוי בעדים שלא יעידו שקר ועל השלום תלוי בבעלי הדין לסלק מריבה מביניהם ולקבל עליהם את הדין בסבר פנים יפות:

אבות דרבי נתן ד'

שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. על התורה כיצד הרי הוא אומר (הושע ו) חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות מכאן לעולה שהיא חביבה מזבחים מפני שהעולה כולה כליל לאישים שנאמר (ויקרא א) והקטיר הכהן את הכל המזבחה ובמקום אחר הוא אומר (ש"א ז) ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל לה' ותלמוד תורה חביבה לפני המקום מעולות לפי שאם אדם למד תורה יודע דעתו של מקום שנאמר (משלי ב) אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. מכאן לחכם שיושב ודורש בקהל שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב חלב ודם לגבי מזבח שני ת"ח שיושבים ועוסקים בתורה ועברה לפניהם כלה או מטה של אם בידן כדי צרכן אל יבטלו ממשנתן ואם לאו יעמדו וישנו ויקלסו לכלה וילוו למת : מעשה ברבי יהודה ברי' אלעאי שהיה יושב ושונה לתלמידיו ועברה כלה ואחז בידו כדי צרכו והיה משנין בה עד שעברה הכלה מלפניו: שוב מעשה ברי' יהודה ברי' אלעאי שהיה יושב ושונה לתלמידיו ועברה כלה שכן מצינו בהקב"ה שנתעסק בכלה (שנאמר (בראשית ב) ויבן ה' אלהים את הצלע) הוא נתעסק בכלה אני עאכ"ו. והיכן מצינו שהקב"ה נתעסק בכלה שנא' ויבן ה' אלהים את הצלע שכן קורין בכרכי הים לכלה בנאיתה. מכאן שתקנה הקב"ה לחוה וקשטה ככלה והביאה אצל אדם שנא' ויביאה אל האדם. פעם אחת נעשה הקב"ה שושבין לאדם מכאן ואילך אדם קונה שושבין לעצמו (שנאמר עצם מעצמי ובשר מבשרי). פעם אחת נטלה חוה מאדם מכאן ואילך מקדש אדם את בת חבירו : על העבודה כיצד כל זמן שעבודת בית המקדש קיימת העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדין בזמן שנאמר (דברים יא) (לאהבה את ה' אלהיכם) ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש [וגו'] ונתתי עשב בשדך לבהמתך. ובזמן שאין עבודת בית המקדש קיימת אין העולם מתברך על יושביו ואין הגשמים יורדין בזמן שנאמר (שם) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר וכן בחגי (ב) הוא אומר שימו נא לבבכם מן היום הזה ומעלה מטרים שום אבן אל אבן בהיכל ה' מהיותם בא אל ערמת עשרים והיתה עשרה בא אל היקב לחשף חמשים פורה והיתה עשרים מפני מה לא נאמר ביקב עשרים והיו עשרה כשם שנאמר בחטים כי והיו עשרה לפי שיקב סימן טוב יותר מחטים ללמדך שכל זמן שהיין לוקה סימן רע לכל השנה כולה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אתה עשית לנו כך. השיב רוח הקודש (שם א) פנה אל הרבה והנה למעט [וגו'] יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו ואם אתם תעסקו בעבודת בהמ"ק אני אברך אתכם כבתחילה שנאמר (שם ב) שימו נא לבבכם [וגו'] מיום כ"ד לתשיעי למן היום אשר יוסד היכל ה' [וגו'] העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נשא מן היום הזה אברך הא למדת שאין עבודה שהיא חביבה לפני הקב"ה יותר מעבודת בית המקדש: על גמ"ח כיצד הרי הוא אומר (הושע ו) כי חסד חפצתי ולא זבח. העולם מתחלה לא נברא אלא בחסד שנאמר (תהלים פט) כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם. פעם אחת היה רבן יוחנן בן זכאי יוצא מירושלים והיה רבי יהושע הולך אחריו וראה בית המקדש חרב [אר"י אוי לנו על זה שהוא חרב] מקום שמכפרים בו עונותיהם של ישראל. א"ל בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה ואיזה זה גמ"ח שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח שכן מצינו בדניאל איש חמודות שהיה מתעסק בגמ"ח ומה הן גמ"ח שהיה דניאל מתעסק בהם אם תאמר עולות וזבחים מקריב בבבל והלא כבר נאמר (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם

תעלה עולותיך. אלא מה הן גמ"ח שהיה מתעסק בהן היה מתקן את הכלה ומשמחה ומלווה את המת ונותן פרוטה לעני ומתפלל ג' פעמים בכל יום ותפלתו מתקבלת ברצון שנאמר (דניאל ו) ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתיה וכוין פתיחן ליה בעיליתה נגד ירושלם וזימנין תלתא ביומא הוא בריך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה כל קבל די הוא עבד מן קדמת דנה. וכשבא אספסיינוס להחריב את ירושלים אמר להם שוטים מפני מה אתם מבקשים להחריב את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש וכי מה אני מבקש מכם אלא שתשגרו לי קשת אחת או חץ אחת ואלך [לי] מכם. אמרו לו כשם שיצאנו על שנים ראשונים שהם לפניך והרגנום כך נצא לפניך ונהרגך. כיון ששמע רבן יוחנן בן זכאי שלח וקרא לאנשי ירושלים ואמר להם בני מפני מה אתם מחריבין את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בהמ"ק וכי מהו מבקש מכם הא אינו מבקש מכם אלא קשת אחת או חץ אחת וילך לו מכם. אמרו לו כשם שיצאנו על שנים שלפניו והרגנום כך נצא עליו ונהרגוהו. היו לאספסיינוס אנשים שרויין כנגד חומותיה של ירושלים וכל דבר ודבר שהיו שומעין היו כותבין על החצי וזורקין חוץ לחומה לומר שרבן יוחנן בן זכאי מאוהבי קיסר הוא. [וכך היה מזכיר לאנשי ירושלים] וכיון שאמר [להם] רבי יוחנן בן זכאי יום אחד ושנים ושלושה ולא קבלו ממנו שלח וקרא לתלמידיו לרי אליעזר ורבי יהושע אמר להם בני עמדו והוציאוני מכאן עשו לי ארון ואישן בתוכו רי אליעזר אחז בראשו רי יהושע אחז (ברגליו והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה עד שהגיעו אצל שערי ירושלים. אמרו להם השוערים מי הוא זה אמרו להן מת הוא וכי אין אתם יודעין שאין מלינים את המת בירושלים אמרו להן אם מת הוא הוציאוהו) והוציאוהו (והיו מוליכין אותו עד שקיעת החמה) עד שהגיעו אצל אספסיינוס פתחו הארון ועמד לפניו. אמר לו אתה הוא ריב"ז שאל מה אתן לך א"ל איני מבקש ממך אלא יבנה אלך ואשנה בה לתלמידי ואקבע בה תפלה ואעשה בה כל מצות [האמורות בתורה] א"ל לך וכל מה שאתה רוצה לעשות עשה. א"ל רצונך שאומר לפניך דבר אחד א"ל אמור. א"ל הרי את עומד במלכות. מניין אתה יודע. א"ל כך מסור לנו שאין בהמ"ק נמסר ביד הדיוט אלא ביד המלך שנאמר (ישעיה י) ונקף סבכי היער בברזל והלבנון באדיר יפול. אמרו לא היה (יום אחד שנים) שלשה ימים עד שבא אליו דיופלא מעירו שמת קיסר ונמנו עליו לעמוד במלכות. הביאו לו קשת של זירים ותיפ"א כנגד החומה של ירושלים הביאו לו נסרים של ארז ונתן לתוך קשת של זירים והיה מכה בהן על החומה עד שפורץ בו פירצה הביאו ראש חזיר ונתנו לתוך קשת של זירים והיה משליך אותו כלפי איברים שע"ג המזבח. באותה שעה נלכדה ירושלים והיה רבן יוחנן בן זכאי יושב ומצפה וחרד (כנגד מקום) שהיה עלי יושב ומצפה שנאמר (ש"א ד) והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה כי היה לבו חרד על ארון האלהים. כיון ששמע רבן יוחנן בן זכאי שהחריב את ירושלים ושרף את בהמ"ק באש קרע בגדיו וקרעו תלמידיו את בגדיהם והיו בוכין וצועקין וסופדין ואומר (זכריה יא) פתח לבנון דלתיך [זה בהמ"ק] ותאכל אש בארזיך אלו כהנים (גדולים) שהיו במקדש שהיו [נוטלים] מפתחות בידן וזורקין כלפי מעלה ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע הילך מפתחותיך שמסרת לנו הואיל ולא היינו גזברין נאמנין לעשות מלאכת המלך ולאכול משלחן המלך. אברהם יצחק ויעקב וי"ב שבטים היו בוכין וצועקין וסופדין ואומרים (שם) הילל ברוש כי נפל ארז אשר אדירים שודדו [הילל בראש כי נפל ארז זה בית המקדש אשר אדירים שודדו זה אברהם יצחק ויעקב וי"ב שבטים] הילילו אלוני בשן זה משה אהרן ומרים כי ירד יער הבציר זה קודש הקדשים קול יללת הרועים כי [שדדה] אדרתם זה דוד ושלמה בנו קול שאגת כפירים כי שודד גאון הירדן זה אליהו ואלישע: בשלשה דברים שינה הקב"ה את בני אדם זה מזה אלו הן בקול בנעימה ובמראה. כיצד מלמד ששינה הקב"ה קולות בני אדם זה מזה שאלמלא (לא) שינה הקב"ה קולות בני אדם זה מזה כבר היתה זנות הרבה בעולם כיון שאדם יוצא מתוך ביתו [יבא אחר] ויכבש את אשתו בתוך ביתו לפיכך שינה הקב"ה קולות בני אדם זה מזה קולו של זה אינו דומה לקולו של זה. בנעימה כיצד [מלמד ששינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה] שאלמלא שינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה היו מתקנאין זה בזה לפיכך שינה הקב"ה נעימות בני אדם של זה מזה נעימה של זה אינו דומה לזה ושל זה אינו דומה לזה. במראה כיצד מלמד ששינה הקב"ה מראה בני אדם זה מזה שאלמלא (לא) שינה הקב"ה מראה פנים זה מזה לא היו בנות ישראל מכירות את בעליהן ואין הזכרים מכירין את נשותיהן לפיכך שינה הקב"ה את מראה פנים זה מזה:

Avot DeRabbi Natan 4

Shimon the Righteous was one of the last surviving members of the Men of the Great Assembly. He would say: The world stands on three things: on the Torah, on the Temple service, and on acts of kindness. On the Torah. How so? It says (Hosea 6:6), “I desire kindness, not a well-being offering (*zevach*), and the knowledge of God [which comes from studying Torah] more than burnt offerings (*olot*).” From here we learn that the burnt offering is more beloved than the well-being offering, because the burnt offering is entirely consumed in the fires, as it says (Leviticus 1:9), “The priest shall turn the whole thing into smoke on the altar.” And in another place (I Samuel 7:9), it says, “Samuel took one milking lamb, and offered it to be consumed, as a burnt offering to the Eternal.” And the study of Torah is more beloved before the Omnipresent God than offerings, for if a person studies Torah, he comes to have knowledge of the Omnipresent God, as it says (Proverbs 2:5), “Then you will understand the awe of the Eternal and you will discover the knowledge of God.” From here we learn that when a sage sits and expounds before the congregation, Scripture considers it as if he brought fat and blood upon the altar. If two Torah scholars are sitting and laboring in the Torah, and a bridal or funeral procession passes by, if there are already enough people participating, these two should not leave their studying; but if not, they should get up and offer words of Torah and praise to the bride, or escort the dead. There is a story of Rabbi Yehudah son of Rabbi Elai, who was sitting and teaching his students, and a bride passed by and grabbed him by the hand, because they needed him, and so he offered her words of Torah until she passed by. There was another story of Rabbi Yehudah son of Rabbi Elai, who was sitting and teaching his students, and a bride passed by and he said: What is this? And they said to him: A bride is passing. He said to them: My children, stand and attend to the bride, for thus we find that the Holy Blessed One attended to a bride (as it says [Genesis 2:22], “The Eternal God built the rib”). If God attended to a bride – then I, all the more so! And where do we find that the Holy Blessed One attended to a bride? As it says, “The Eternal God built the rib” – and this is what they call braiding in seaside towns: “building.” From here we learn that the Holy Blessed One prepared Eve and made her up as a bride and brought her before Adam, as it says (Genesis 2:22), “And He brought her to Adam.” Once upon a time, the Holy Blessed One acted as a companion to Adam; from that point forward, Adam had acquired a companion of his own (as it says [Genesis 2:23], “Bone of my bone, flesh of my flesh”). Eve was taken from [the rib of] Adam once; from that point forward, a person marries his fellow’s daughter. *On the Temple service.* How so? While the Holy Temple was still standing, the land was blessed for its inhabitants and rains fell at the proper time, as it says (Deuteronomy 11:13–14), “To love the Eternal your God and to serve Him with all your heart and all your soul, and I will give you rain in your land in season, the early rain and the late...and I will give grass to your fields for your animals.” And when the Temple is not standing, the land is not blessed for its inhabitants and the rains do not come in season, as it says (Deuteronomy 11:16–17), “Guard yourselves from your heart’s temptation...and He will shut up the heavens and there will be no rain.” And so it says (Haggai 2:15–16), “Take note, from this day and beforehand, before any stone had been placed on a stone in the House of the Eternal, if one came to a heap of wheat of twenty measures, it would yield only ten; and if one came to the wine barrel to skim off fifty measures, the press would yield only twenty.” Why doesn’t it say also for the wine barrel, twenty and then ten, just as it does for the wheat, twenty and then ten? Because the wine barrel is a more exalted symbol than the wheat. This teaches you that when the wine is cursed, there is a bad sign upon the whole year. Israel said before the Holy Blessed One: Master of the World! Why do you do this to us? A holy spirit answered them (Haggai 1:9), “You came for a lot, but there is only a little...because My House is

destroyed, but you all run to your own houses.” And if you would perform the Temple services, I would bless you as I once did, as it says (Haggai 2:18–19), “Take note...from the twenty-fourth day of the ninth month, from the day the foundation was laid for the House of the Eternal...is the seed yet in the granary? And have the grape, and the fig, and the pomegranate, and the olive tree yet borne fruit? From that day I will send blessing.” This teaches you that there is no service dearer to the Holy Blessed One than the service of the Holy Temple. *On acts of kindness.* How so? It says (Hosea 6:6), “For I desire kindness, not a well-being offering.” The world was created from the very beginning with kindness, as it says (Psalms 89:3), “For I have said that the world will be built on kindness, and the heavens will be established on Your faith.” Once, Rabban [our rabbi] Yohanan ben Zakkai, left Jerusalem, and Rabbi Yehoshua followed after him. And he saw the Holy Temple destroyed. [Rabbi Yehoshua said: Woe to us, for this is destroyed –] the place where all of Israel’s sins are forgiven! [Rabbi Yohanan] said to him: My son, do not be distressed, for we have a form of atonement just like it. And what is it? Acts of kindness, as it says (Psalms 89:3), “For I desire kindness, not a well-being offering.” And so we find that Daniel, the precious man, would busy himself with acts of kindness. And what were these acts of kindness that he was so busy with? If you would say that in fact he did bring burnt offerings and other sacrifices in Babylon, doesn’t it already say (Deuteronomy 12:13–14), “Take care not to bring burnt offerings in just any place you see, but only in the place that the Eternal will choose in one of your tribal territories shall you bring burnt offerings.” So what were the acts of kindness he busied himself with? He would help a bride and bring her happiness, he would escort the dead [in a funeral procession], and he would always give a *perutah* to a poor person. And he would pray three times a day, and his prayers would be gladly accepted, as it says (Daniel 6:11), “When Daniel learned that [the ban against worshiping God] had been put in writing, he went to his house, in whose upper chamber he had windows made facing Jerusalem, and three times a day he knelt down, prayed, and made a confession to his God, as he had always done.” And when Vespasian came to destroy Jerusalem, he said to [the inhabitants]: Fools! Why do you seek to destroy this city and burn the Holy Temple? What do I request of you? Only that you give me one bow or one arrow [as a sign of your surrender], and then I will leave you be. They said to him: Just as we went out [to battle] against the two who came before you, and killed them, so will we go out against you and kill you. When Rabban Yohanan ben Zakkai heard this, he sent for the men of Jerusalem and said to them: My children, why do seek to destroy this city and burn the Holy Temple? For what did he ask of you but one bow or one arrow, and then he would leave you be. They said to him: Just as we went out [to battle] against the two who came before him, and we killed them, so will we go out against him and kill him. Vespasian had men lurking within the walls of Jerusalem, and everything they heard they would write on an arrow and shoot over the wall. So they reported that Rabban Yohanan ben Zakkai supported the Caesar. [Thus would he remind the men of Jerusalem, i.e., plead with them to acquiesce to Vespasian.] And after Rabban Yohanan ben Zakkai said this [to them] day after day, and saw that they would not accept his advice, he sent for his students, Rabbi Eliezer and Rabbi Yehoshua, and said to them: My sons, take me out of this place! Make me a coffin, and I will sleep in it. So Rabbi Eliezer held [the coffin] on one end, and Rabbi Yehoshua held it (on the other, and they carried him until the sun set, right up to the gates of Jerusalem. The gatekeepers said to them: What is this? They replied: A dead body – and you know that a corpse cannot remain overnight in Jerusalem. They said: If that is a dead body, go ahead and take it out [of the city]). So they took him out (and they were carrying him until sunset) until they came to Vespasian, and they opened the coffin, and [Rabbi Yohanan] got up and stood before him. He said:

So you are Rabbi Yohanan ben Zakkai. Ask for whatever you wish, and I will give it to you. He replied: I ask nothing from you except for Yavneh. I will go there and teach my students, and I will establish prayer, and I will do all the *mitzvot* [mentioned in the Torah]. [Vespasian] replied: Go. All that you wish to do, you may do. [Rabbi Yohanan] said to him: Do you want me to tell you one thing? He said: Go ahead. He said to him: Take note; soon you will ascend to the kingship. How do you know? [Vespasian] said to him. [Rabbi Yohanan answered:] We have a tradition that the Holy Temple will not be taken by an ordinary man, but only by a king. For it says (Isaiah 10:34), “And the Lebanon tree will fall in its majesty.” They say that it was not (one or two or) three days until a letter came from [Vespasian’s] city announcing that the Caesar had died and they were appointing him to ascend to the kingship. They brought him a catapult and positioned it toward the walls of Jerusalem. Then they brought him cedar posts, put them in the catapult, and fired them against the wall until they made a breach. Then they brought him the head of a pig, put it in the catapult, and flung it toward the sacrificial portions that were on the [Temple] altar. While Jerusalem was being taken, Rabban Yohanan ben Zakkai was sitting and waiting, and he trembled (before God), just as Eli sat and watched, as it says (I Samuel 4:13), “There was Eli, sitting on a seat on the side of the road, waiting, and his heart trembled because of the Ark of God.” When Rabban Yohanan ben Zakkai heard that Jerusalem was destroyed and the Holy Temple was burning in flames, he tore his clothes, and his students tore their clothes, and they cried and screamed and lamented. It says (Zechariah 11:1), “Open your doors, Lebanon [i.e., the Holy Temple], and let fire consume your cedars” – these are the (high) priests who were in the Sanctuary, who [took] their keys in their hands and threw them toward the heavens, and said before the Holy Blessed One: Master of the World! Here are Your keys, which You entrusted to us. For we were not faithful custodians doing the King’s work and eating from the King’s table. Abraham, Isaac, and Jacob, and the twelve tribes, were also crying and screaming and lamenting, and they said (Zechariah 11:2), “Howl, cypresses, for cedars have fallen! How the mighty are ravaged!” [“Howl, cypresses, for cedars have fallen!” – these are Abraham, Isaac, and Jacob, and the twelve tribes.] “Howl, you oaks of Bashan” – these are Moses, Aaron, and Miriam. “For the stately forest is laid low” – that is the Holy of Holies. “The voice of wailing shepherds, for their fields [have been ravaged]” (Zechariah 11:3) – these are David and his son Solomon. “The sound of the lions roaring, for the jungle of the Jordan has been ravaged” – these are Elijah and Elisha. The Holy Blessed One makes people different from one another in three ways: in voice, in disposition, and in appearance. Why did the Holy Blessed One make one person different from another in voice? For had He not made different voices, there would be more illicit sexual relations in the world. When a man left his house, [another would come along] and subdue his wife in his own house. Therefore, the Holy Blessed One varied the sounds of voices, so that no one voice sounded like any other. And why disposition? [The Holy Blessed one made one person’s disposition different from another’s, for if the Holy Blessed One had not made every person with a different disposition, then everyone would be jealous of one another. Therefore, the Holy Blessed One varied dispositions, so that no one person’s disposition was like any others. And why appearance? The Holy Blessed One made one person’s appearance different from another’s, for if the Holy Blessed One had not made one person’s appearance look different from another’s, then the women of Israel would not recognize their husbands, and the men would not recognize their wives. Therefore, the Holy Blessed One made every person with a different face.]

